Oponentský posudek – Mgr. Monika Klímová

Etické aspekty fenoménu interkulturality v příjezdovém cestovním ruchu České republiky zaměřeném na ruské turisty

Velmi složitý a pro zatím nepoučeného čtenáře i nepříliš srozumitelný název disertační práce je zřejmě nabízející se v komplikované problematice a terminologické nejasnosti, neukotvenosti v této oblasti obecných úvah.

Pod názvem se nachází potřebná úvaha o oblasti a specifickém segmentu této oblasti. Historicky a emočně snad jen problematika německých turistů by měla šanci nabídnout důležitější a zajímavější otázky a návrhy k přemýšlení.

V první části se autorka poctivě pokusila orientovat se ve složitém spektru – z pohledu terminologického, ale i ideového.

Nejasnost v terminologii a nejednotnost je samozřejmě potíž, která přidává vždy povinnost vysvětlit, jak ve kterém okamžiku je třeba termín chápat. Nemusí ovšem znamenat jen nevýhodu – předkládá i více možností k úvaze, ukazuje jejich propojenost a varianty.

Zajímavé a důležité rozdělení účastníků cestovního ruchu na cestovatele a turisty zůstává poněkud nedotažené a nabízí více interpretačních možností, než bylo využito – vlastní aktivita při zařizování si cesty znamená jiný způsob chápání, nutnost jiného seznámení se se zemí, kam přijíždím a v konci i pravděpodobně jiné prožívání.

Termín identita je velmi složitý a v použitých souvislostech bych rovněž předpokládala ještě další pozornost rozlišení, zda při použití spojení „vlastní identita“ máme na mysli identitu národní nebo kulturní či také osobní, zda to jede oddělit apod. Tím by se nabízela hlubší úvaha o základech západní kultury (pokud něco takového chceme pojmenovat).

K identitě nepochybně patří i používání jazyka: – Kromě v práci zmíněné falešné informaci, kterou Rusové dostávají, je často přítomná (a možná to bývalo více v 90. letech a na začátku století) jakási obava z identifikace s Ruskem (paradoxně naopak jindy – jak je v disertační práci opakovaně správně popsáno – její pro Čecha až nadměrné a dramatické zdůraznění).

Snaha zatajit původ bývala častá (dostat někdy z ruského turisty, že je Rus a možno se s ním domluvit rusky, nebylo lehké), netýkala se jen jazyka, ale v něm se zdůrazňovala.

V další části se pojednává velmi zajímavá a složitá problematika prostupu etiky a práva. Etické kodexy, kterých je i v této oblasti nadbytečné množství, opravdu potřebují podporu v právním systému, vymezujícím přesněji jejich možnosti. Ale je třeba zároveň si stále uvědomovat – a z dalšího to v práci jasně vyplývá, ale není zcela explicitně zdůrazněno, což je škoda – že žádná podpora paragrafy nemůže dostatečně vše vymezit ani zaručit. Ani jakékoliv zvýšení sankcí nebude řešením, i když je vhodné. Jsme v jiné oblasti a je nutno spoléhat na jiné mechanismy. Právní podpora je nezbytná, ale nikdy nebude dostatečná – přesto je třeba tlačit na její zdokonalení a považovat je za základní nutnost.

Etické kodexy vzbuzují omylem tedy nadbytečná očekávání, jsou přeceňovány a následně naopak znehodnocovány.

Selhání mnohých v cestovním ruchu bych ovšem nenazvala jen selháním etickým, ale obecněji selháním i profesním (např. průvodce nevykonává správně svou profesi, pokud podává špatné či zkreslené informace)

Je třeba ocenit seznámení se s Doxey´ho iritačním indexem, který je opakovaně v práci zmíněn a použit.

Zajímavě naznačená tematika 90. let, jakéhosi ustrnutí v čase - (str. 47, ale i dále opakovaně – souvislost s ruskou průvodcovskou mafií, emotivním hodnocení ap.) není dotažena tak, jak by zasluhovala – především se málo zvažuje, odkud se k těmto letům došlo, jaké jsou rozdíly právě v přecházejících dobách.

Postavení proti sobě termínů „interkulturalita“ a „ multikulturalita“ je nepochybně nosné. (v četně uvedení na scénu některých dalších možných termínů – cross-kulturalita, multietnicita, transkulturalita).

Práce je zaměřena na příjezdový cestovní ruch, ale odkaz na trvale či dlouhodobě žijící komunitu Rusů u nás je nezbytný, v práci také opakovaně zmiňovaný. Zvláštní svět, který ale právě tato komunita vytváří, by si zasloužil další analýzy – jistě ne všechny se mohou v této práci uplatnit, ale alespoň pokus o popsání onoho „imaginárního světa“, by pro pochopení aktuální situace mohlo přinést nové podněty.

Závěrem kapitoly nastíněné rozlišení různých možností turistiky vhodně upozorňuje na nutnost chápat různé motivace. Opatrněji bych zacházela s pojmem „zážitkový“ - v posledních letech velmi až módně používaný termín často smíchá dohromady neslučitelné.

„Zamilovanost do Čechů“ – bývala často zmiňována v literatuře, přisuzovala se obdivem k Západu a tím, že Češi k němu dle ruských pocitů patřili (v protikladu k Polákům, Slovákům, snad i Maďarům) – platí to stále?, co se změnilo v posledním období?, pokud tomu tak je, nebo to má nyní jiné základy?

2. část

Diskuse o výrocích a činech primátora Hudečka – která pokračuje i v dalších částech – by si zasloužilo více prostoru a zvažování, zda důraz na ušlý zisk při podobných politických aktivitách není z etického hlediska minimálně zpochybnitelný.

Ostatně omezení opakování některých citací, výroků a výpovědí by bylo významným tématem technickým v celé práci. - I když u kvalitativního zkoumání postupujeme trochu jinak, opakování některých citátů víc než 2x je sporné.

Pohled do historie příjezdového ruchu považuji za důležitý – zastavil se ovšem u 80. a 90. let. Přitom právě v letech 60. a 70. (vždy s dosti odlišným historickým kontextem) představoval příjezdový cestovní ruch ruských turistů základní pilíř cestovního cizineckého ruch vůbec. Pohled do 50.tých let by byl nejspíše ovšem obtížný, ne-li dokonce nemožný – nejen pro chybějící správná statistická data.

Rozdělení ruských turistů je vhodnou téměř bych řekla nezbytností.

Přes obtížnost, kterou autorka adekvátně popisuje, je výsledkem zajímavý soubor výpovědí – pochopitelně je vždy znovu třeba zvážit validitu s ohledem na percentuálně malou část, která se z respondentů nakonec rozhodla své výpovědi poslat či obecně dát k dispozici.

Přichází pasáž, která velmi mnoho nabízí v nejrozmanitějších fenoménech – pochopitelně ne vždy se daří vše podrobit dostatečné analýze: pestrost fenoménů to snad ani neumožňuje v rozsahu práce, kterou vidíme.

Přesto bylo vytvořeno mnoho zajímavých náznaků, na některých by bylo více než vhodné dále pracovat:

Spojitost: marxismus – pravoslaví - kromě autority- vůdce, pokory, ale také na druhé straně dominance by se dalo pracovat s ritualizací, jednoznačností atp.

Emotivnost pro nás neobvyklá – dramatizace výpovědí, přípitků, výkřiků - jiný způsob prožívání. Tady by bylo vhodné propojení s interpretací psychologicko analytickou. K tomu by patřila i role úsměvu, humoru vůbec (velmi obtížné otázce se autorka přirozeně vyhnula a je pravděpodobné, že ani v literatuře není dostatečně diskutováno).

Apolaustický způsob života – mnohokrát snad i oprávněně zmiňován je však bez patřičné interpretace.

Zvláštní zpoždění (str. 156) – 90. léta by zasloužilo trochu opět historický exkurs (ostatně o zpoždění se mluví vícekrát, nejzávažněji již v souvislosti s mongolskou epochou): je to rys typický nebo za ním jen něco skrývá?

Celkově se o této části práce dá říci, že je zajímavá, s mnoha postřehy a někdy jakoby obavou z hlubší interpretace.

Rozdělení na 3 základní okruhy považuji za důležité a dobře použitelné – navíc dobře navazující na předchozí kapitoly disertační práce:
které právě s 1) turistickou iritaci, 2) podbízení se, 3) odraz politického dění braly dobře v potaz.

Literatura je bohatá a pestrá – v obsahu, i ve zdrojích – to ukazuje na rozkročenost tématu a obtížnost udržet jej v mezích únosnosti pro kvalitní zpracování.

Do rozpravy navrhuji tyto otázky:

1) Je u fenoménů, které mají charakterizovat ruské turisty, jejich chování, povahové rysy, postoje ap., v posledním období patrná nějaká změna nebo jde o jevy víceméně trvalého rázu?

2) Co by bylo možno pojmenovat jako nejvíce odlišující, případně, které z pojmenovaných odlišností může být pro domácí obyvatelstvo (zejména v Čechách) nejvíce iritující?

3) Je výrazné kvantitativní omezení respondentů (ale tím i kvalitativní) ještě únosné pro dostatečnou výpověď o situaci?

4) Dá se předpokládat jiná, výrazně jiná či naopak podobná až stejná charakteristika a popis jevů u těch, kteří jsou v Čechách dlouhodobě nebo trvale, ať již zaměstnáním nebo v rodině?

Práce je celkově na úrovni, která umožňuje moje doporučení přijetí této práce k obhajobě.

PhDr Ingrid Strobachová, Ph.D.